

Kvensk kultur – et overblikk

Kontaktkonferanse 12. Juni 2025

Aili Eriksen, Kvensk institutt

- **Kvener:**

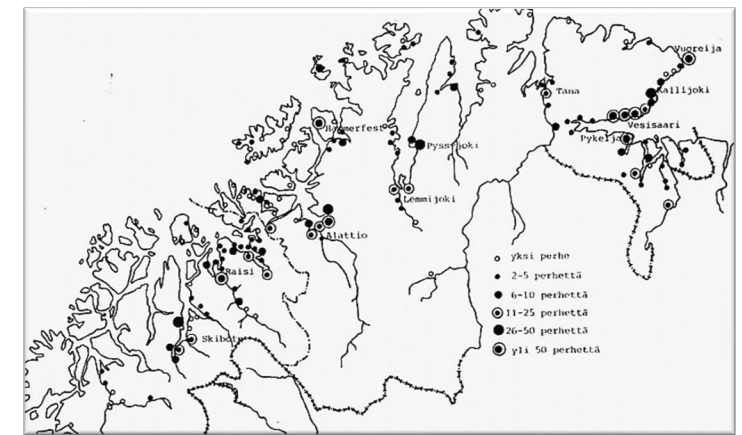
- Bodd i Troms og Finnmark siden 1500-tallet
- Kvener, norskfinner, finskættede og finske innvandrere
- Antall: ? 10 000 – 50 000 ?

- Langvarig historisk kontakt mellom Tornedalen og Nord-Norges kystområder

Nasjonal minoritet i 1999

Kvensk språk > nasjonal minoritetsspråk i 2005

Kontakt til Tornedalen og Nord-Finland

Kvensk språk

- Østersjøfinsk språk:
 - meänkieli
 - finsk
 - karelsk
 - estisk
- Kvensk var et levende talespråk på begynnelsen av 1900-tallet
- Språkskiftet > norsk dominerende språk nå

Kvensk:

Ja se tapattui niinä päivinä ko keisari Aukustus oli päättäny ette koko mailma piti maksaat verroo. Tämä veronmakso oli se ensimmäinen, ja se tapattui sillon ko Kviriinius oli Syyrian maaherrana. Ja kaikin menthiin sinne kirjottamhaan ittensä verolisthoin, kukaki omhaan kaupunkhiin.

Meänkieli:

Siihen aikaan tapahtu se, ette keisari Aykystykseltä tuli määräys koko maailmale mennä manttaalihuuole. Tämä manttaalihuuole meno oli ensimmäinen ja se tapahtu silloin ko Kvriniys oli Syyrian maaherra. Ja silloin kaikin menit, itte kuki omhaan kaupunkhiin manttaalihuonheelee.

Finsk:

Siihen aikaan antoi keisari Augustus käskyn, että koko valtakunnassa oli toimitettava verollepano. Tämä verollepano oli ensimmäinen ja tapahtui Quiriniuksen ollessa Syyrian käskynhaltijana. Kaikki menivät kirjoittautumaan veroluetteloon, kukin omaan kaupunkiinsa.

Karelsk

Sih aigah keizari Augusta andoi kässyn, kaikkien rišt'ikanzoin n'imed pidäh kirjuttua bumuagoih. Netäin hengikirjutes ol' i enzimän' i da luajittih Kyreniuksen ollez Syrian piämužikkana. Da i lähtiettih kaikin n'imenkirjutandah itšekengi omah linnah.

Hva er kultur?

- Forskjellige definisjoner:
 - det snevre, sektororienterte kulturbegrepet
 - det utvidete kulturbegrepet
 - det generelle kulturbegrepet
- Immateriell kulturarv
 - musikk, eventyrtrasjon, tro, skikker, ritualer, tradisjonelt håndtverk
 - Overført fra generasjon til generasjon

Kvensk kulturarv i arkiver: En oversikt over sentrale kilder – En oversikt over sentrale kilder

- litterære verk-> Paulaharju, Beronka, Alf Nilsen-Børsskogs romaner
- I arkivsamlinger: Kvenarkivet hos UiT, Ruijakorpuset ved Universitetet i Oslo.
- I Finland: Suomen kielen nauhoitearkisto (Det finske språkbåndarkivet), Oulun nauhoitearkisto (Uleåborgs lydbåndarkiv), Itä-Suomen yliopiston arkisto (Øst-Finlands universitets arkiv), Turun yliopiston kulttuurientutkimuksen arkisto (Åbo universitets arkiv for kulturstudier) ->kopier i Kvenarkivet hos UiT.
- Arkivet til Suomalaisen Kirjallisuuden Seura (Finska litteratursällskapet)
- -> Paulaharjus feltarbeid fra 1900-tallet
- Informasjon om andre arkiver der man kan finne informasjon om kvener:
- Kaisa Maliniemis publikasjon:
- "Arkiividokumentit muistelevat" (Arkivdokumentene forteller)
- oversikt over arkivmessige kilder knyttet til kvensk historie og kultur

Kvenske verdier

- Nærhet til naturen og årstidene
- Selvberging
- Læstadianisme
- Hardførhet
- Familie og slekt

Kvensk identitet

- Veldig mange kvener har ikke gjenlevende slektninger som kan kvensk, besteforeldregenerasjon var for dem den siste som kunne kvensk og det har vekket behovet for kvenske symboler og det å redefinere og utforske det kvenske.
- Det finnes også kvener i Porsanger og Varanger som har besteforeldre og foreldre som kan/kunne kvensk og som har sin identitet knyttet til nære familiemedlemmer.
- For noen er kunnskaper om kvensk språk en viktig identitetsmarkør.

Kvensk musikk

- Kvenene deler musikktradisjon med svenskside av **Tornedalen** og **Finland** og til dels med Karelen.
- **Folkemusikk:** ballader, barnesanger og regler, skjemteviser, ringdans, sjømannsviser
- **Salmer:** læstadianske salmer
- **Nyere musikk:** blanding av nytt og gammelt
- Tradisjonelle musikkinstrumenter: fra gammelt av **kantele**.
- Senere **munnsspill** og **trekkspill**.

Artister og kor

- Beddari Nilsen
- Holmen & Mattila
- Aaret
- Kristin Mellem
- Trio Raisista
- Kaksi laksoo
- Artister fra Tornedalen: Sisaret, JORD, Tulipalo, Raj Raj osv.
- Kor:
- Pyssyjokilaiset
- Lasten lauluroikka
- KvääniÄäni
- Karine og Kine -> Musikkvideo "Kađonu loru"

Kvensk litteratur

- Norskspråklig kvensk litteratur:

- Hans Kr. Eriksen
- Idar Kristiansen
- Henry Pedersen
- Ingeborg Arvola
- M. Seppola
- Marie Konstanse Skogstad
- Reidun Mellem

- Finskspråklig litteratur om kvener?

- Juho Koskimaa
- Paulaharju

- Kvenskspråklig litteratur:

- Muntlig tradisjon-> eventyr (Qvigstad, Beronka), sanger
- Romanserien »Elämän jatko» av Alf Nilsen-Børsskog,
- Barnebokserie av Agnes Eriksen
- Barnebokserie av Anna-Kaisa Räisänen
- Enkeltdikt av Solgunn Hesjevoll, Terje Aaronsen og Agnes Eriksen
- Oversatt litteratur: Odd Lyng, tegneserier (Nils og Magga, Plastikkbarna), bildebøker

Dikt 1

min mor forsvinner
ned i avgrunnen hvor språket tømmes
hvor min bestemor venter i mørket
stumt kan de finne hverandre
kjenne grovheten på fingrene
og håpe at de blir de to siste
generasjonene i sluket

M Seppola, Sydänmettä

Dikt 2 - "Kaippuu"

Ko mie kuulen tätä kieltä se oon
niin ko kuttu kothiin

Se oon rakkhauslaulu jonka
pannhaan teppeninä
minun ympärille

Silloin oon lämmin ja
mie olen turvassa

...

Aili Eriksen

Kvensk håndverk og kvensk næringer

Kvendrakten

«Kvenpike»

Foto: Ellisif Rannveig Wessel (1896)

Nora Marie Ollila Sandmo

Foto: Emilie Solheim Dreyer (2021)

Sauna

- Felles bygdebastu i kvenbygdene
- -> Tuommainengården
- Verdien av “renhet” hos se gamle kvenene.
- Fra gammelt av var badstuen sett på som viktig både for begynnelsen og slutten av et liv, f.eks. barn ble født der og det var der de døde ble vasket.

Mattradisjoner

Mye felles med nordnorsk og samisk mattradisjon, fordi kvenene har holdt til i samme områder med de samme ressursene.

For eksempel fisk i ulike varianter, lapskaus, biðos

Også trekk fra nordfinsk, tornedalsk og generell finsk mattradisjon, f.eks. mørkt brød, kalakukko

Kvenske filmer

- Anstein Mikkelsen: «Det tause folkets stille død», «Jakten på Soria Moria»,
- Kristin Nicolaysen
- Sirkka Seljevold: «Hjertespråket»
- «Oldermors reise»
- Diktvideo av Ragnhild Margretha Mietinen Krüger

Kvensk teater

- Kyläpeli
- Kvääniteatteri
- Beddari Nilsen
- Astrid Serine Hoel
- Gustava

Veien videre – kombinasjon av nytt og gammelt?

- «I never learned my mother tongue» av Åsne Kummenje Mellem.
- ”Karhutanssi”
- Kvenrosa-> sølvsmykker, forskjellige ornamenter
- Votter, sokker, gensere osv

Kiitos teän
huomiosta!

Kilder

- Niiranen, Leena & Viinikka-Kallinen, Anitta (2024): *Tervanpoltosta kvääniteatteriin–kväänitten ihmisiä, historiaa ja tätä päivää*. Stamsund: Orkana forlag.
- <https://www.hakapik.no/home/2021/7/10/avgang-troms-2021-sne-kummeneje-mellem> , 10.6.2025
- <https://snl.no/kultur>, 10.6.2025
- https://snl.no/immateriell_kulturarv , 10.6.2025
- <https://snl.no/Kvendrakta> , 10.6.2025

Bilder

- <https://www.kvenskinstitutt.no/2022/11/24/utstillingsapning-og-fagseminar/>
- <https://www.hakapik.no/home/2021/7/10/avgang-troms-2021-sne-kummeneje-mellem>
- <https://www.arla.se/recept/kaffeost/>
- https://external-content.duckduckgo.com/iu/?u=https%3A%2F%2Ftse1.mm.bing.net%2Fth%3Fid%3DOIP.wKeB_xQZnzliFeWWwL_ljwHaEC%26pid%3DApi&f=1&ipt=ac5a1efbda5d95f671a19ee0e3e2bcfea640ce9a6ea7f679efa32b592a97a725&ipo=images
- <https://www.altaposten.no/kultur/i/bg8kdk/en-million-til-kventeateret>
- <https://www.ruijan-kaiku.no/hvor-varm-skal-ei-badstue-vaere-her-far-du-svaret/>
- <https://nordnorge.com/content/uploads/2020/06/bf565b23b363fbb57ade9703f3aecc23.jpg>
- <https://www.avvir.no/anstein-mikkelsen-oazzu-dan-jagas-fylkkakulturbalkkasumi/>
- <https://www.finsk.no/index.php/no/norge/finnmark/porsanger>
- <https://www.ruijan-kaiku.no/ny-kvensk-soljekolleksjon/>
- <https://denlykkeligesau.no/products/kvaani-genser-garnpakke>
- https://www.ruijan-kaiku.no/wp-content/uploads/2023/04/Dansere-i-Karhutanssi-med-logo-foto_-Matias-Straume-Morland-scaled.jpg
- https://storage.googleapis.com/snl-no-media/media/44426/standard_laestadius_lars.jpg
- <https://www.pasvikcamping.no/berplukking-i-pasvikdalen/>
- https://www.google.com/imgres?q=Fiske&imgurl=https%3A%2F%2Fimagedelivery.net%2FhR_k_33bmwvCmQSAO0WhnQ%2F931c730f-6b28-4b6f-8685-8687dd131300%2Fograph&imgrefurl=https%3A%2F%2Fwww.inatur.no%2Ffiske%2F51111895e4b039803a95fc40&docid=9RaHU_IUhCMFcM&tbnid=0tKWPyqchAFLcM&vet=12ahUKEwWij57KOieqNAXxoUVUIHVQMkOEqM3oECFQQAA..i&w=1200&h=630&hcb=2&ved=2ahUKEwWij57KOieqNAXxoUVUIHVQMkOEqM3oECFQQAA
- <https://snl.no/salme>